

Проскура Володимир Федорович,
д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту
та управління економічними процесами,
Максюгова Олена Володимирівна,
аспірант,
Мукачівський державний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття присвячена надзвичайно актуальній темі сучасності – розробці концептуальних засад ресурсозберігаючої політики для конкретної території (регіону). Визначення саме концептуальних засад повинно лягти в основу розробки сучасної ресурсозберігаючої регіональної політики. Особливості та основними труднощі у розробці такої політики полягають в тому, що вона повинна бути комплексною, а не спрямованою на окремо взяті ресурси. Визначено, що в основу ресурсозберігаючої політики регіонів України повинні бути закладені як базові принципи (системності, комплексності, цілепокладання, адресності, тощо), так і специфічні принципи (саморесурсозабезпечення, ресурсовідтворення і ресурсно-екологічної рівноваги; забезпечення конкурентоспроможності, принцип державної відповідальності; узгодженості із іншими видами політики країни; пріоритету національного інтересу) довгострокового стратегічного планування. Наголошено на тому, що якраз специфічні принципи повинні враховувати регіональні особливості конкретних територій. Необхідність розв'язання проблеми ресурсозбереження ускладнюється тим що розв'язання екологічних, економічних, науково-технічних, соціальних та інших проблем повинно відбуватися в комплексі, а тим більше вирішуватися на основі кардинальної зміни ставлення до ресурсів як до найціннішого продукту, який має конкретний вплив на добробут регіону. Акцентовано увагу на тому, що забезпечення комплексного вирішення проблем ресурсозбереження певної території не може відбутися без кардинальної зміни до наявних на даній території ресурсів та відображення цього у програмних і планових документах регіональних органів управління. У статті також зроблено спробу дати загальне визначення регіональній політиці у сфері ресурсозбереження та запропоновано алгоритм її формування. Як результат узасальнення в статті визначено базові принципи політики у сфері ресурсозбереження які можуть застосовуватися на державному, регіональному та муніципальному рівнях. Проте, аналізуючи спроби організації системного підходу до організації процесу ресурсозбереження незважаючи на можливість успішної реалізації такого підходу, поки значимі результати не були досягнуті так як у більшості програм ресурсозбереження програмно-цільовий метод застосовується формально. В статті також зроблено певні висновки щодо можливості успішного запровадження політики ресурсозбереження, а саме: повинна бути створена взаємопов'язана багаторівнева система програм: на рівні місцевого самоврядування – регіону – держави; на регіональному рівні створити єдиний уповноважений орган, функції якого будуть полягати у формуванні та реалізації ефективної політики ресурсозбереження; розробити заходи мотивації та стимулювання ресурсозбереження, методика оцінки економічного ефекту від ресурсозберігаючих заходів та ін.

Ключові слова: політика ресурсозбереження, ресурсно-екологічна рівновага, саморесурсозабезпечення, ресурсовідтворення.

ВСТУП

Постановка проблеми. Ресурсозбереження не може не бути державною стратегією, виступаючи в якості основного принципу збереження економічної безпеки. Питання ресурсозбереження в останні роки увійшли в ранг найпріоритетніших напрямів державної політики і стають однією з найбільш значущих суспільних проблем. Зниження питомого споживання ресурсів на одиницю виробленої продукції і послуг стало критерієм здатності суспільства до стійкого розвитку, довготривалого забезпечення гідного життя людини при збереженні навколишнього середовища.

Проте, на рівні регіонів проблема ресурсозбереження, як правило, обмежується пошуком шляхів зниження витрат тепло- та електроенергії на рівні домашніх господарств, або ж зменшення обсягів споживання деяких видів сировини на окремих підприємствах. Проблеми ж розробки регіональної

політики в сфері ресурсозбереження, яка б забезпечила комплексне вирішення проблем на рівні регіону належної уваги поки що не приділяється. У зв'язку з цим актуальність розробки концептуальних засад, які б могли лягти в основу сучасної ресурсозберігаючої політики окремих територіальних громад, є надзвичайно високою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичним підходам до розуміння ресурсозбереження у галузях національної економіки та механізмам реалізації ресурсозбереження на підприємствах, багатоаспектним засадам створення та управління територіальною системою ресурсного забезпечення, розробці економічного механізму ресурсозбереження, а на їх основі досягнення належного рівня розвитку окремих територіальних громад присвятили свої роботи зарубіжні та вітчизняні учені: Г. Арлабаєва, І. Ансофф, Р. Близький, В. Григор'єв, І. Герчикова, Н. Глазунова, С. Дорогунцев,

М. Іванов, О. Кроллі, Л. Лозовський, С. Мочерний, А. Оксанич, Я. Олійник, Б. Райзберг, Е. Стародубцева, Р. Солоу, В. Шпильова, Г. Тейлор та інші.

Проблема стійкого розвитку окремих територій у зв'язку із змінами в економіці України потребує нових шляхів вирішення. Відповідно, розробка та формування концептуальних засад ресурсозберігаючої регіональної політики у цьому контексті також потребує змін у цілях, методах та принципах, якими варто керуватися.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є розроблення концептуальних засад формування сучасної політики ресурсозбереження регіону яка у свою чергу буде сприяти підвищенню рівня розвитку територіальних громад та їх стійкому розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На регіональному рівні політика ресурсозбереження може бути визначена як система заходів щодо забезпечення раціонального використання ресурсів, задоволення приросту потреби в них регіону головним чином за рахунок економії різних видів ресурсів.

За останні роки на основі дослідження інноваційного сценарію стратегії стійкого розвитку економіки регіонів були уточнені концептуальні засади формування ресурсозберігаючої регіональної політики з позицій структурування екологічних, соціальних, територіальних та економічних аспектів (рис. 1).

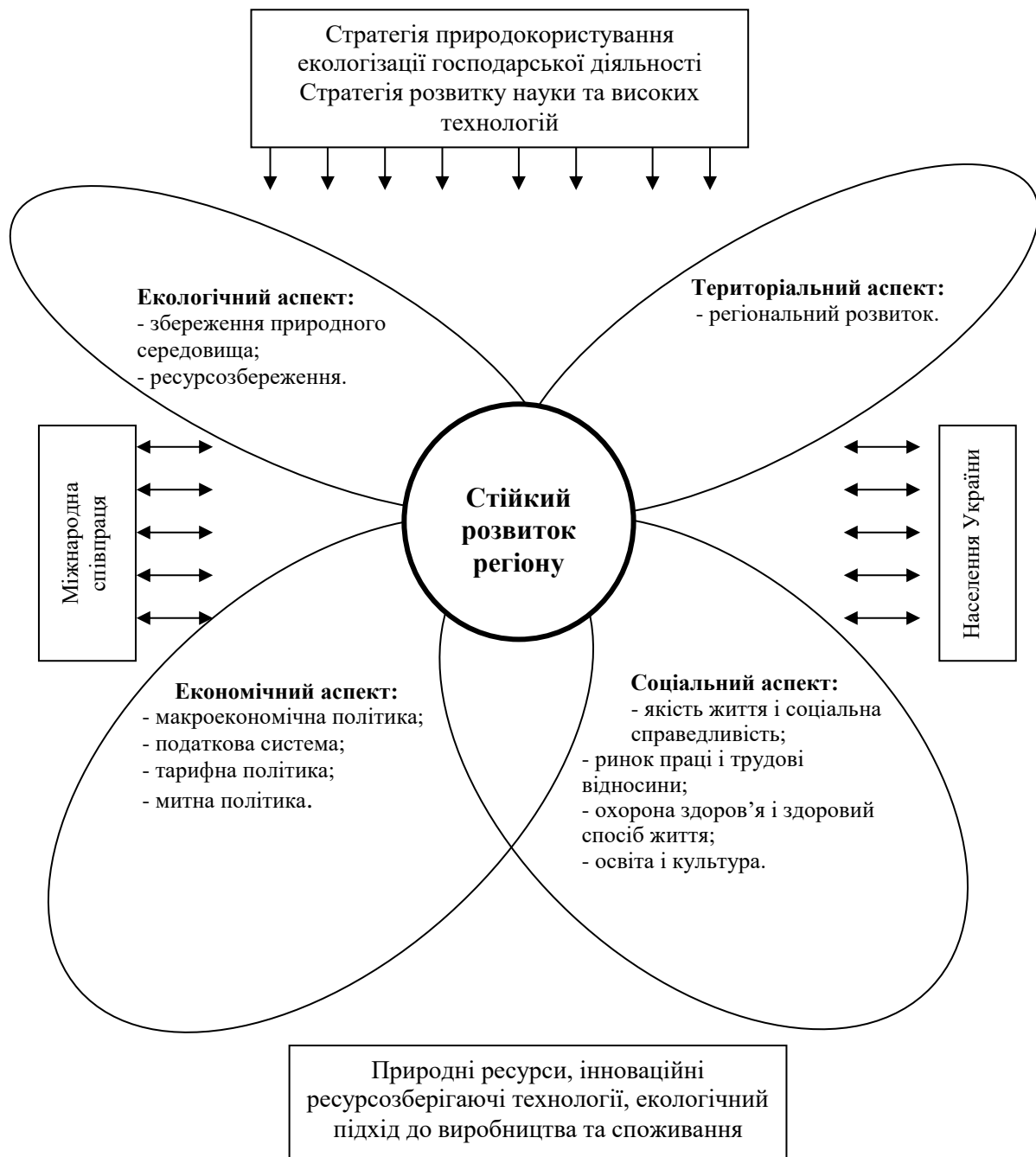

Рис 1. Концептуальні засади формування ресурсозберігаючої регіональної політики

На нашу думку, ресурсозберігаюча політика в регіонах України повинна базуватися як на базових принципах довгострокового стратегічного планування (системності, комплексності, цілепокладання, адресності тощо), так і на специфічних принципах, що визначають саме цей напрям державної політики. Серед них:

- принцип саморесурсозабезпечення, що дозволяє планувати забезпеченість ресурсами, виходячи з доступності та ефективності їх отримання і витрачання, орієнтованих на довгострокову перспективу;

- принцип ресурсвідтворення і ресурсно-екологічної рівноваги, що дозволяє, з одного боку, реалізувати принцип саморесурсозабезпечення, з іншого боку, сприяє забезпеченню збереження навколишнього середовища шляхом переробки вторинних ресурсів;

- принцип забезпечення конкурентоспроможності регіону. Конкурентоспроможність країни, регіону, господарюючих суб'єктів повинна бути забезпечена через узгодження інтересів держави з інтересами ринкових суб'єктів усіх форм власності. Даний принцип ґрунтується на важелях державного регулювання конкурентоспроможності країни та підприємств, включаючи податкову, митну, грошову політику, державне програмування тощо;

- принцип державної відповідальності за негативні соціально-економічні та екологічні наслідки реалізованої ресурсозберігаючої політики;

- принцип узгодженості із іншими видами політики країни, зокрема із екологічною доктриною країни;

- принцип пріоритету національного інтересу, що забезпечує дотримання загальнонаціональних цілей розвитку України.

Політика ресурсозбереження повинна знайти своє відображення в програмних і планових документах різних рівнів управління. Складність комплексного вирішення проблем ресурсозбереження тим не менше очевидна. Вирішення питань ресурсозбереження автоматично тягне за собою вирішення екологічних, економічних, науково-технічних, соціальних та інших проблем, які сьогодні стоять перед суспільством і не можуть бути вирішені без кардинальної зміни ставлення до ресурсів як до найціннішого продукту, який визначає добробут будь-якої країни і стан її економіки.

Процес ресурсозбереження завжди враховувався у виробництві товарів і послуг, але через достатність ресурсів довгий час не був ключовим у визначенні вартості продукції. Розгляд теоретичних питань ресурсозбереження лежить у площині віднесення ресурсів і основних способів їхньої економії до факторів виробництва, ефективне використання яких формується під впливом існуючої економічної моделі державного управління.

Адміністративно-планова система управління економікою в доринковий період базувалася на превалюванні екстенсивного типу економічного зростання, що створювало умови для

ресурсоспоживацького способу господарювання. До основних причин високої ресурсомісткості виробництв і питомого споживання ресурсів слід віднести: нерозробленість активної ресурсозберігаючої політики на всіх рівнях управління, відсутність стимулів до переходу економіки на ресурсозберігаючий шлях розвитку тощо.

Джерела коштів, що спрямовуються на розвиток, можна отримати, крім усього іншого, за рахунок ресурсозбереження та переробки вторинних ресурсів безпосередньо в центрах їхнього споживання і утворення відходів виробництва та споживання. Цілі ресурсозбереження (такі як поліпшення екологічної ситуації, підвищення економічності систем ресурсопостачання) можуть бути реалізовані саме на регіональному рівні.

Регіональна політика в сфері ресурсозбереження є системою цілей, завдань та організаційно-економічних механізмів їхньої реалізації, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів на основі принципів науковості, системності, правових форм реалізації, інноваційного характеру та соціально-екологічної орієнтованості з урахуванням регіональних особливостей розвитку економіки.

Для успіху реалізації політики ресурсозбереження повинна бути забезпечена її комплексність, що реалізується на основі програмно-цілового підходу до планування та інтегрує методи економічного стимулювання (шляхом створення сприятливого середовища для господарюючих суб'єктів, стимулювання виробництва та споживання товарів і послуг, що забезпечують можливість отримувати додаткові бонуси від економії ресурсів тощо) і адміністрування (на основі прозорості та дієвої системи штрафів і покарань). Крім того, повинна бути істотно поліпшена система комунікації між населенням та іншими групами споживачів ресурсів, бізнесовими структурами, а також органами управління на всіх рівнях. Особлива увага повинна бути приділена посиленню роз'яснювальної, пропагандистської, рекламної, просвітницької та освітньої діяльності, спрямованої на формування поведінкових стандартів, орієнтованих на ресурсозбереження. Пропонований алгоритм вироблення регіональної політики ресурсозбереження наведений на рис. 2.

В узагальненому вигляді базовими принципами політики в сфері ресурсозбереження, які можуть бути застосовні на державному, регіональному та муніципальному рівнях, є:

- законодавча підтримка ресурсозбереження;
- формування сучасної системи стандартів і нормативів ресурсоспоживання та поетапність їх введення;

- розвиток системи стимулів ресурсозбереження, у тому числі встановлення санкцій за перевищення норм ресурсоспоживання;

- аудит ресурсовикористання; розвиток системи державної статистики у сфері ресурсоспоживання;

- державна підтримка науково-дослідних ресурсоефективних проектів та ресурсозберігаючих технологій;

– розподіл повноважень між регіональними органами державної влади та місцевим самоврядуванням у галузі ресурсозбереження.

До нинішнього часу відсутні комплексні програми ресурсозбереження, ці питання обмежуються в діючих регіональних програмах переліками окремих заходів, що здійснюються, в основному, за рахунок

бюджетних коштів.

Аналізуючи спроби організації системного підходу до організації процесу ресурсозбереження, можна зазначити, що, незважаючи на наявні об'єктивні передумови для успішної реалізації такого підходу, поки значимі результати не були досягнуті.

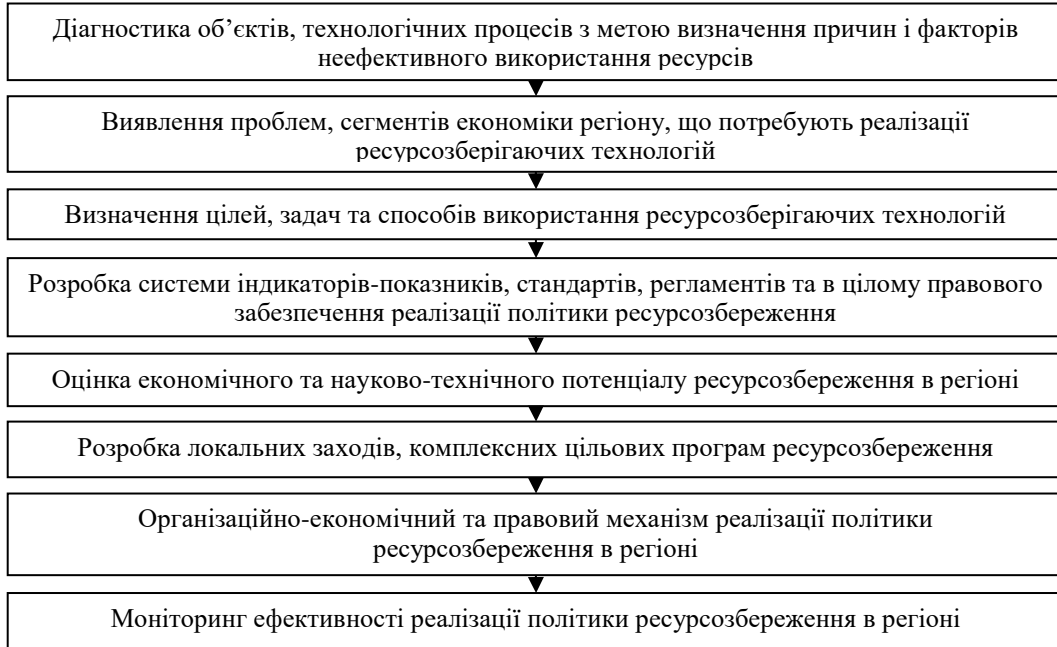

Рис. 2. Алгоритм формування регіональної політики ресурсозбереження

Хоча наявність системного підходу є однією з вимог методичних рекомендацій з розробки програм з ресурсозбереження, в більшості з них програмно-цільовий метод викладається формально, відповідно формально він використовується в самих програмах.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Неможливо вирішувати проблеми ресурсозбереження та ресурсоефективності тільки на державному рівні. Ресурсозбереження передбачає формування та реалізацію системи технічних, економічних, організаційних заходів, прив'язаних до конкретних умов і взаємопов'язаних між собою. Необхідно створити взаємопов'язану багаторівневу систему програм: на рівні місцевого самоврядування-регіону-держави. У результаті буде застосовуватися єдина політика, ставитися єдині цілі та завдання.

Повинна бути створена ефективна система

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилишин, Б. М. Економіка природокористування: підручник / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К.: Кондор, 2010. – 465 с.
2. Рибалко, Л. П. Сучасні підходи до трактування сутності поняття ресурсозбереження / Л. П. Рибалко // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 3 – С. 174-179.
3. Сотник, І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження: монографія / І. М. Сотник. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2008. – 330 с.

REFERENCES

1. Данилишин, Б. М., Хвесик, М. А., Голян, В. А. (2010). Економіка природокористування []. Київ: Кондор [in Ukrainian].
2. Рибалко, Л. П. (2012). Сучасні підходи до трактування сутності поняття ресурсозбереження []. Бізнес-Інформ – 3, 174-179 [in Ukrainian].
3. Сотник, І. М. (2008). Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження []. Суми: «Мрія» [in Ukrainian].

Проскура Владимир Федорович, Максютова Алена Владимировна. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ РЕСУРСОБЕРЕГАЮЩЕЙ ПОЛИТИКИ

Статья посвящена чрезвычайно актуальной теме современности – разработке концептуальных основ ресурсосберегающей политики для конкретной территории (региона). Определение именно концептуальных основ должно лечь в основу разработки современной ресурсосберегающей региональной политики. Особенности и основные трудности в разработке такой политики заключаются в том, что она должна быть комплексной, а не направленной на отдельно взятые ресурсы. Определено, что в основу ресурсосберегающей политики регионов Украины должны быть заложены как базовые принципы (системности, комплексности, целеполагание, адресности и т.д.), так и специфические принципы (саморесурсообеспечения, ресурсовозобновления и ресурсно-экологического равновесия, обеспечение конкурентоспособности, принцип государственной ответственности; согласованности с другими видами политики страны; приоритета национальных интересов) долгосрочного стратегического планирования. Отмечено, что именно специфические принципы должны учитывать региональные особенности конкретных территорий. Необходимость решения проблемы ресурсосбережения осложняется тем, что решение экологических, экономических, научно-технических, социальных и других проблем должно происходить в комплексе, а тем более решаться на основе кардинального изменения отношения к ресурсам как к самому ценному продукту, который имеет конкретное влияние на благосостояние региона. Акцентировано внимание на том, что обеспечение комплексного решения проблем ресурсосбережения определенной территории не может произойти без кардинального изменения в имеющихся на данной территории ресурсов и отражение этого в программных и плановых документах региональных органов управления. В статье также сделана попытка дать общее определение региональной политике в сфере ресурсосбережения и предложен алгоритм ее формирования. В результате обобщения в статье определены базовые принципы политики в сфере ресурсосбережения которые могут применяться на региональном и муниципальном уровнях. Однако, анализируя попытки организации системного подхода к организации процесса ресурсосбережения несмотря на возможность успешной реализации такого подхода, пока значимые результаты не были достигнуты так как в большинстве программ ресурсосбережения программно-целевой метод применяется формально. В статье также сделаны определенные выводы о возможности успешного внедрения политики ресурсосбережения, а именно: должна быть создана взаимосвязанная многоуровневая система программ: на уровне местного самоуправления-региона-государства; на региональном уровне создать единый уполномоченный орган, функции которого будут заключаться в формировании и реализации эффективной политики ресурсосбережения; разработать меры мотивации и стимулирования ресурсосбережения, методики оценки экономического эффекта от ресурсосберегающих мероприятий и др.

Ключевые слова: политика ресурсосбережения, ресурсно-экологическое равновесие, саморесурсообеспечение, ресурсовозобновление.

Proskura Volodymyr F., Maksjutova Olena V. CONCEPTUAL FOUNDATIONS FORMING A MODERN REGIONAL RESOURCE-SAVING POLICY

The article deals with the extremely pressing present-day matter for discussion – the development of conceptual framework of the resource-saving policy for a specific territory (region). Determination of the conceptual framework should form the basis for the development of modern resource-saving regional policy. The peculiarities and main difficulties in the development of such a policy are that, it (the policy) should be multifaceted, but not directed on separate resources. It has been determined that the basis for resource-saving policy of Ukraine's regions the following principles should be incorporated as basic ones (systematicity, complexity, goal-setting, targeting, etc.), as well as specific principles (self-sustainability, resource reproduction and resource-ecological balance; ensuring competitiveness, the principle of state responsibility; consistency with other policies of the country; national interest priority) long-term strategic planning. It has been emphasized, that specific principles should take into account regional peculiarities of the given territories. The need to resolve the issue concerning the resource saving is complicated by the fact, that the solution of environmental, economic, scientific and technical, social and other problems should be solved in a complex way. Moreover, should be based on fundamental change of attitude toward the resources, – the most valuable product having a specific influence on the well-being of the region. Special emphasis has been placed on the fact that the enforcement of the multifaceted solution to the resource saving problems of a certain territory cannot happen without radical change to the resources available on the given territory, and the reflexion of them in the programming and planning documents of the regional administration bodies. An attempt to give a general definition to regional resource saving policy has been made, as well as the algorithm for its formation has been suggested in the article. In response to generalization, the basic principles of resource-saving policy, which can be applied at the state, regional and municipal levels have been defined in the article. However,

analysing the attempts to organise a systematic approach to the organization of the resource-saving process, despite the possibility of successful implementation of such approach, until present the significant results were not achieved, as in most resource-saving programs the program and goal-oriented method is applied only pro forma. Several conclusions have been drawn in the article about the possibility of successful implementation of resource-saving policy, namely: an interconnected multi-level system of programs should be created: at the level of local self-government-region-state; to create, at the regional level, a single authorized body, the main functions of which will be formulation and implementation of an effective resource conservation policy; to develop measures of motivation and promotion of resource saving, the assessment methods of economic effect from resource-saving measures, etc.

Keywords: *resource-saving policy, resource-ecological balance, self-sustainability, resource reproduction.*

Одержано 10.09.2019 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>